

ห่วยเกียจฉ่ำ: Behavioral Economics กับการแก้วิกฤต 'แก้ก่อนรวย'

วิเชียร แก้วสมบัติ

ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

เมื่อสองทศวรรษที่แล้ว Paul Krugman เคยเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับ Capitol Hill Baby-Sitting Co-op ที่สอนให้เข้าใจว่าเศรษฐกิจตกต่ำเกิดขึ้นได้อย่างไร และที่สำคัญ แก้ไขได้อย่างไร วันนี้ในประเทศไทย สังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาที่คล้ายกัน แต่ซับซ้อนกว่า นั่นคือ คนไทยรู้ว่าต้องออมเงิน แต่ไม่ยอมออม

เหมือนกับเรื่องราวใน Baby-Sitting Co-op ของ Krugman ที่สมาชิกรู้ว่าต้องเก็บคูปองไว้สำรองสำหรับยามจำเป็น แต่กลับไม่ยอมใช้คูปองออกไปเล่นกับลูก เพราะกลัวว่าคูปองจะหมด จึงทำให้เกิดภาวะ "ขาดแคลนคูปอง" ในระบบ ส่งผลให้เศรษฐกิจของ Co-op ตกต่ำ เช่นเดียวกับคนไทยที่รู้ว่าควรออมเงินเพื่อวัยเกษียณ แต่กลับไม่ทำ เพราะคิดว่าเงินที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอ หรือมีค่าใช้จ่ายเร่งด่วนอื่นๆ มากมาย ทำให้การออมถูกเลื่อนออกไปเรื่อยๆ

ในเดือนที่ผ่านมา สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติ "ห่วยเกียจฉ่ำ" หรือสลากกองทุนการออมแห่งชาติ ด้วยคะแนนเสียงถล่มทลาย 427 ต่อ 1 ขณะนี้รอการพิจารณาของวุฒิสภา และคาดว่าจะเริ่มเปิดขายได้ภายในไตรมาส 4 ปี 2568 นี่คือนวัตกรรมการออมที่น่าสนใจ ที่พยายามแก้ปัญหาเก่าแก้ด้วยวิธีใหม่

หลักเกณฑ์ “สลากสะสมทรัพย์ เพื่อเงินออมยามเกษียณ”

มีรายละเอียด ดังนี้

- ผู้มีสิทธิซื้อสลาก**
 - ☑ ต้องเป็นสมาชิก กอช.
 - ☑ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ
 - ☑ ผู้ประกันตนมาตรา 40
 - ☑ แรงงานนอกระบบ
 - ☑ อายุ 15-60 ปี

สามารถซื้อสลากชุดดิจิทัลผ่านแอปพลิเคชัน กอช. ในละ **50 บาท** ซื้อได้ไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน โดยสลากจะสุ่มงวดต่องวด
- สามารถซื้อได้ทุกวัน ออกรางวัล ทุกวันศุกร์ เวลา 17.00 น.**

วันศุกร์ เวลา 17.00 น.
- รางวัลที่ 1** จำนวน 5 รางวัล **1,000,000 บาท**

รางวัลที่ 2 จำนวน 10,000 รางวัล **1,000 บาท**

หากถูกรางวัลสามารถรับเงินได้ในทันที
- ไม่ว่าถูกรางวัล หรือไม่ถูกรางวัล เงินที่ซื้อสลากทุกบาท จะถูกเก็บไว้ในบัญชีเงินออมของแต่ละบุคคล ผ่าน กอช. และจะสามารถถอนคืนได้ตอนอายุ 60 ปี เพื่อการออมทรัพย์ รองรับเกษียณ หากผู้ซื้อเสียชีวิตก่อนเงินทั้งหมดนั้น จะถูกส่งคืนทายาท ตามลำดับ**
- เงินในบัญชีนั้นยังได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน ตลอดระยะเวลาออมเกษียณ**

หมายเหตุ : เป็นไปตามมติ ครม. ที่เห็นชอบแนวทาง “โครงการสลากสะสมทรัพย์เพื่อเงินออมยามเกษียณ” เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2567 (รายละเอียด อาจจะมีการเปลี่ยนแปลง)

ที่มา: กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

วิกฤตการณ์ "แก่ก่อนรวย" ที่ประเทศไทยเผชิญ

ตัวเลขสถิติบอกเล่าเรื่องราวที่น่าวิตกได้ดี ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 13 ล้านคน หรือคิดเป็น 20% ของประชากรทั้งหมด ทำให้ประเทศไทยได้เข้าสู่ "สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์" อย่างเป็นทางการแล้ว และที่น่าตกใจกว่านั้น อัตราส่วนการพึ่งพิงของคนวัยสูงอายุได้เพิ่มขึ้นเป็น 31.1 หมายความว่า คนทำงาน 100 คน ต้องรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุถึง 31 คน

นี่คือสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า "แก่ก่อนรวย" กล่าวคือ ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุก่อนที่เศรษฐกิจจะพัฒนาเพียงพอ ต่างจากญี่ปุ่นหรือเกาหลีใต้ที่ "รวยก่อนแก่" ทำให้การเตรียมความพร้อมด้านการเงินสำหรับผู้สูงอายุกลายเป็นปัญหาเร่งด่วน

Behavioral Economics แห่งห่วยเกษียณ

นี่คือจุดที่ห่วยเกษียณแสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดทางนโยบาย แทนที่จะใช้วิธี "บังคับ" หรือ "ตักเตือน" ให้คนออมเงิน รัฐบาลเลือกใช้สิ่งที่ Richard Thaler เรียกว่า "Nudge" หรือการผลักดันเบาๆ ด้วยการใช้จิตวิทยาพฤติกรรม

หลักการง่ายๆ คือ "ซื้อห่วย เงินไม่หาย กลายเป็นเงินออม" คนไทยชอบซื้อห่วย นั่นเป็นความจริง แต่แทนที่เงินจะหายไปกับห่วยใต้ดิน ห่วยเกษียณทำให้เงินทุกบาทที่ซื้อห่วยกลายเป็นเงินออมที่จะได้รับคืนเมื่ออายุครบ 60 ปี พร้อมผลตอบแทนจากการลงทุน

ระบบนี้คล้ายกับ "Prize-Linked Savings" ที่ใช้ในหลายประเทศ เช่น สหราชอาณาจักรมี Premium Bonds ที่ให้ผู้ฝากเงินได้ลุ้นรางวัลแต่ยังคงเงินต้นไว้ การวิจัยพบว่าระบบแบบนี้ช่วยเพิ่มการออมได้จริง โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยถึงปานกลาง

ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ

จากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ ห่วยเกษียณมีข้อดีหลายประการ รัฐบาลประมาณว่าจะใช้งบประมาณ 700-800 ล้านบาทต่อปีเป็นเงินรางวัล แต่คาดว่าจะสามารถระดมเงินออมได้ 1.3 หมื่นล้านบาทใน 10 ปี นั่นคือ การใช้เงินไป 1 บาท ได้เงินออมคืนมา 16 บาท

นอกจากนี้ ยังช่วย "ดึง" เงินจากหยวไต้ดินที่ไม่มีประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจเข้าสู่กลไกการออมที่เป็นทางการ เงินเหล่านี้จะถูกนำไปลงทุนในหลักทรัพย์ความเสี่ยงต่ำ สร้างผลตอบแทนให้กับผู้ออม และหมุนเวียนในระบบ เศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์

ข้อจำกัดที่ต้องตระหนัก

แม้หยวเกียฉินจะเป็นไอเดียที่ดี แต่ก็มีข้อจำกัดที่ต้องพิจารณา นั่นคือ ขีดจำกัดการซื้อ 3,000 บาทต่อเดือน อาจไม่เพียงพอสำหรับการสร้างเงินออมที่เพียงพอต่อการเกษียณที่มีคุณภาพ หากคนหนึ่งซื้อเต็มจำนวนตั้งแต่อายุ 25 ปี จนถึง 60 ปี จะได้เงินออมประมาณ 1.2-1.3 ล้านบาท ซึ่งอาจยังไม่เพียงพอสำหรับการใช้ชีวิตหลังเกษียณ 20-30 ปี

ข้อกังวลอีกประการคือ การที่นโยบายนี้อาจทำให้คนเข้าใจผิดว่า การซื้อหยวเกียฉินเพียงอย่างเดียวจะเพียงพอ หรือทำให้คนติดการพนันมากขึ้น

บทเรียนและทิศทางข้างหน้า

หยวเกียฉินเป็น "Second-Best Solution" ที่ดี ในสถานการณ์ที่คนไทยไม่ชอบออมเงิน การใช้กลไกตลาดและจิตวิทยาพฤติกรรมมาช่วยแก้ปัญหาเป็นแนวทางที่สมเหตุสมผล เหมือนกับที่ Paul Krugman ได้เคยอธิบายว่า เมื่อ Capitol Hill Baby-Sitting Co-op ประสบปัญหาขาดแคลนคูปองในระบบ วิธีแก้ไขที่ได้ผลคือการ "ออกคูปองเพิ่ม" เพื่อให้สมาชิกมีคูปองเพียงพอที่จะใช้จ่าย ทำให้เศรษฐกิจของ Co-op พ้นตัว ในทำนองเดียวกัน เมื่อคนไทยไม่ยอมออมเงิน "การออกหยวเกียฉิน" ก็เป็นการสร้างแรงจูงใจใหม่ให้คนอยากเก็บเงิน โดยไม่ต้องบังคับหรือสั่งสอน

อย่างไรก็ตาม หยวเกียฉินควรเป็นจุดเริ่มต้น ไม่ใช่จุดจบ รัฐบาลยังต้องขยายผลสู่การศึกษาการเงิน การสร้างระบบบำนาญที่ครอบคลุม และการพัฒนาตลาดทุนให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น เป้าหมายคือทำให้คนไทยทุกคนมี "เงินล้าน" ตอนเกษียณจริงๆ ไม่ใช่แค่ได้ลุ้นเงินล้าน

ในโลกที่เศรษฐศาสตร์และจิตวิทยามารวมกัน บางทีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดไม่ใช่การบอกคนว่าต้องทำอะไร แต่เป็นการทำให้คนอยากทำในสิ่งที่ตัวเอง หยวเกียฉินอาจจะเป็นการพิสูจน์ว่า บางครั้งการ "หลอก" คนให้ออมเงินด้วยความสนุก ดีกว่าการบังคับให้ออมด้วยกฎหมายเสียอีก